

BOSNIEN

Våldets bevis friläggs

Av MATS LUNDEGÅRD

TUZLA.

■ Liklukten kommer i svep, onda dunster i sommarens klara luft, i blomdoften, i sorlet från den lilla bäcken i grönskan längre ner.

Ett tiotal personer håller på i slänten vid skogsvägen, med långsamt, mödosamt arbete. De gräver upp en massgrav. De letar efter bevis för serbiska massakrer världen känt till i jämnt ett år dessa dagar. De letar och finner.

- Vi har frilagt mellan femton och tjugo kroppar på tre dagar, säger William Haglund, amerikanen som leder det hela. Vi vet att det finns fler men vi vet inte hur många. Tills vidare får kvarlevorna ligga orubbade som vi fann dem, men om några dagar räknar vi med att kunna börja lyfta dem och föra dem härifrån för att obducera dem och starta det rättstekniska arbetet.

Han beskriver den allra första, blygsamma början på ett projekt som kommer att räcka i många månader. Ytterligare fem eller sex massgravar i detta område skall undersökas och dessutom ännu en i trakten av Vukovar i östra Slavonien. Det är krigsförbrytartribunalen i Haag som beställt arbetet som utförs av en människorättsorganisation i Boston, Physicians For Human Rights.

Så har världen börjat, äntligen kommit i gång med att kartlägga efterbörden av den politiska och mänskliga katastrof som inträffade för jämnt ett år sedan: Srebrenica.

Srebrenica var en av de fredade zoner, eller snarare tänkt fredade zoner, som FN upprättat i östra Bosnien. Det var en liten gruvstad med ett minimum av omland som belägrades av bosnienserbiska styrkor. Kanske så många som 40 000 människor fanns ursprungligen instängda här, med några få undantag bosniska muslimer. En liten holländsk FN-kontingent övervakade situationen och lotsade med ojämna mellanrum konvojer med humanitära förnödenheter in i gottot.

Den första veckan i juli i

fjol började de serbiska belägrarna röra på sig. FN undlät att reagera, undlät att försvara en enklav vars säkerhet man svurit att garantera. På några dagar hade den fallit och segerrusiga serber iscensatte en svit enastående brutala massakrer på muslimer som försökte undkomma.

Fahrudin Salihovic var med. Han flydde i en grupp om flera tusen muslimska män från Srebrenica just den 11 juli. De fann en glipa i belägringsringen och gick rakt ut i skogslandet allt under det att serberna attackerade på andra håll. De allra flesta var chanslösa. Av kanske mer än 10 000 män som sålunda försökte sätta sig i säkerhet klarade sig till sist 3 000 eller 4 000.

- Jag hade tur, säger Fahrudin. Men de flesta hade otur. De flesta dödades i bakhållen och överfallen. Jag bara råkade komma undan.

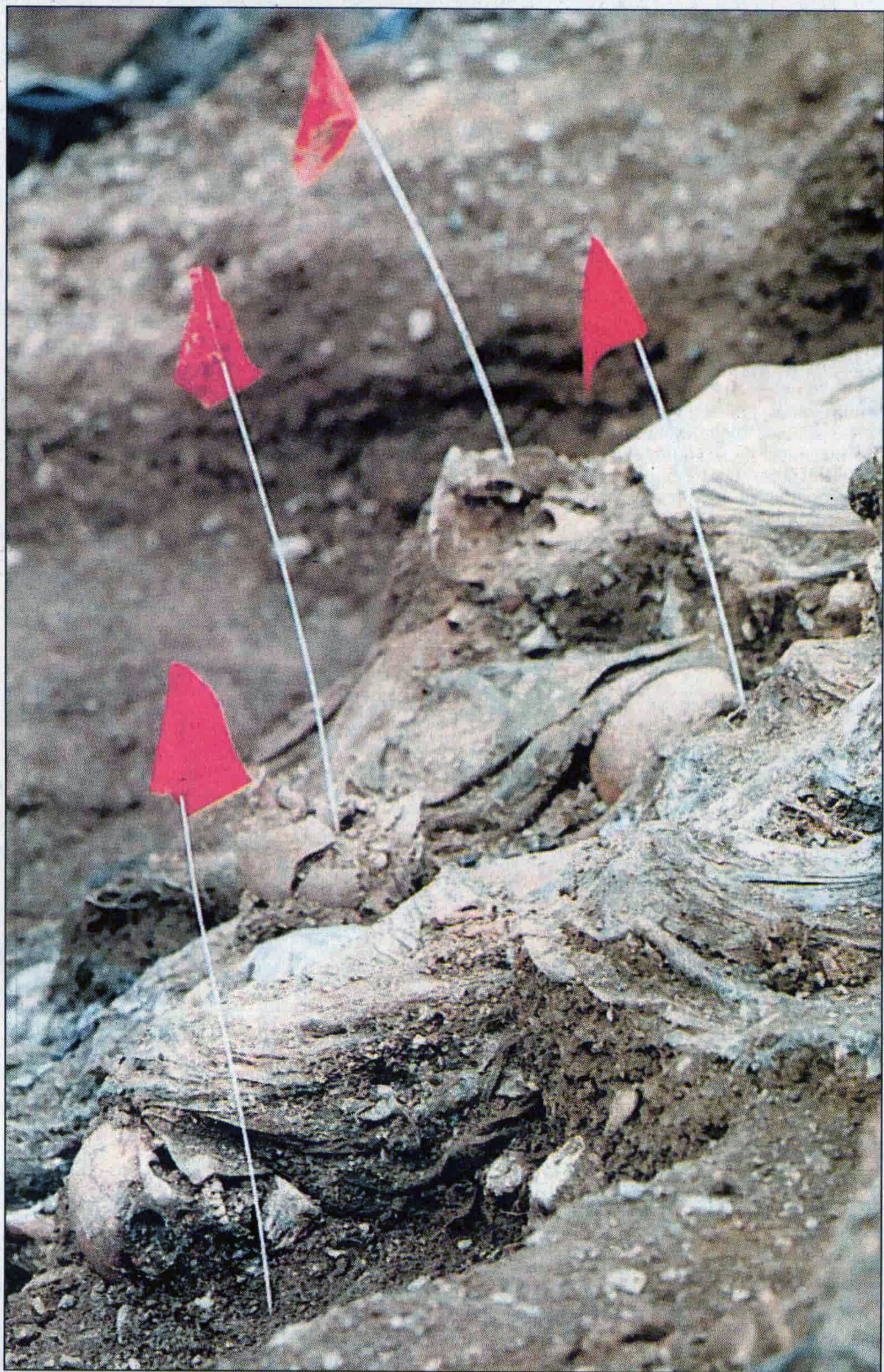
Vi sitter på ett mörkt kafé i Tuzla och han berättar i långa ganska osammanhängande sjok om hur de letade sig fram i skogar när vägarna mullrade av serber. Flera gånger hamnade de i bakhåll och besköts med kulsprutor och granatkastareld. Han minns att han steg över de döda som fallit framför hans ögon och att han sprang undan blodet och smärtan. Flera gånger såg han på avstånd hur människor dödades på vägarna, sköts som de stod och gick, likhögar och blod på asfalten. Han säger att han såg människor systematiskt köras över med pansarbilar och massakreras. Han säger att floderna förgiftats för de flyende och att de drogades av cigaretter som någon hittat. Han säger att förföljarna var som galna.

Vad är sant, vad är förfärens förblandade minnesbilder, vad är myter?

Ett är sant, serberna dödade på några dagar många tusen muslimer i dessa skogar. Några fick ligga där de föll och har legat så ända intill denna dag, vitnande ben och kranier och klädträsor på kullarna.

Men de allra flesta vräktes i

Chef för utrikesredaktionen: Bengt Albons. Tel. red: 08-7381054. Fax: 08-7

Ondskans offer. Utgrävningarna av massgraven i Cerska fortsatte på onsdagen. Resterna av tolv kroppar märktes ut med röda flaggor.

Foto: EPA

massgravar på det att förbrytelsen skulle döljas.

Det är dem man börjat vända upp i dessa dagar.

Den allra första graven ligger alltså vid en smal vindlande skogsväg upp mot en ödelagd by som heter Cerska. Man kör några kilometer från huvudstråket mellan Konjevic Polje och Milici. Det är ganska precis 20 kilometer från Srebrenica fågelvägen. Landskapet är kuperat och mycket vackert, vilda skogar med bok, ask och ek, branta raviner med brusande flöden i djup grönska. Och utefter vägarna överallt utbrända och stängda muslimska byar, hus som vrakspillror, svärta och plundrade.

Journalisterna slussas upp

i en grupp genom den bevakning som amerikanska Iforstyrkor anordnat. Vi får hållas på en liten minröjd grässlänt ovanför vägen och gravplatsen. Sceneriet är en blandning av idyllisk skogsglänta under hög sommarhimmel och fasa, stanken från de döda som täckts med svarta plastpresenningar och i skärningen med den bruna jorden det minutiösa arbetet:

- Jag har tillgång till världens bästa specialister i team, säger William Haglund. Vi har samarbetat i många år i Centralamerika och Rwanda bland annat. I ett senare skede kommer ytterligare experter att tillföras vår grupp.

Han berättar att kropparna man arbetar med är oerhört bräckliga och att det är svårt

att hålla isär olika skelettresten. Därför arbetar han och hans medarbetare till sist med arkeologernas handverktyg, murslevor och spatlar och fina borstar.

De döda man funnit hittills ligger som om de fallit huller om buller ner från vägen och sedan täckts över. William Haglund kan inte säga om det finns kvinnor bland dem, och även om en del av kranterna han kunnat se är splittrade kan han ingenting säga om hur dödandet gått till:

- Det är sådant som senare undersökningar kommer att visa. Vi kommer att utföra en rad laboratorietester och röntgenundersökningar för att fastställa dödsorsaken och naturligtvis också för att försöka identifiera människor. □